

Stanisław Czerwik, *Homilia Paschalis apud Patres usque ad saeculum quintum, Romae 1961, ss. 182.*

Przedmiotem doktorskiej rozprawy ks. St. Czerwika, przedstawionej na wydziale teologicznym Papieskiej Akademii św. Anzelma w Rzymie, jest teologia wielkanocna w homilii Ojców Kościoła do V wieku. Praca ma charakter studium liturgiczno-pastoralnego i składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia.

Autor omawia najstarsze homilie Melitona z Sardium, Pseudo-Chryzostoma, Euzebiusza z Cezarei oraz traktat św. Zenona z Werony. Wielkanoc dla tych pisarzy to nie wspomnienie „nieistniejącego”, w przeszłości zaszłego faktu, ale odtworzenie zwycięstwa Chrystusa z jego wszystkimi skutkami zbawczymi dla całego Królestwa Bożego (s. 38). W następnym okresie, od połowy IV wieku, pod wpływem potrzeb apologetycznych nastąpiło rozłączenie faktu zmartwychwstania od śmierci Chrystusa; nic tedy dziwnego, że wykorzystywano zwycięstwo nad śmiercią do obrony bóstwa Chrystusa, natomiast treścią homilii wielkanocnej niedzieli jest omówienie ewangelicznej perykopy mszalnej. Moment zbawczy zostaje przeniesiony na samą mękę i śmierć Chrystusa. Homilie Ojców wschodnich i zachodnich są poświęcone raczej poszczególnym faktom z życia Zbawiciela oraz świętej historii niż samej tajemnicy Chrystusa jako całości.

Druga część rozprawy ma charakter systematyczny. Wielkanocna tajemnica Chrystusa jest przygotowana przez Stary Testament. Stare Prawo jest „cieniem” przyszłego; stworzenie jest rozumiane jako figura Odkupienia; specjalnie proroczy charakter ma starotestamentowa Pascha (Wj 12). Wypełnienie tajemnicy dokonuje się w przyjściu Chrystusa, w Jego męce, śmierci, zejściu do otchłani, zmartwychwstaniu oraz w uwielbieniu po prawicy Ojca. Zbawienie ludzi to uczestniczenie w tajemnicy Chrystusa. „Odkupienie było rozumiane przez Ojców jako Pascha-Przejście rodzaju ludzkiego w Chrystusie ze stanu grzechu, zepsucia i niewoli do stanu nowego życia, nieskazitelności i wolności

ci, powrót z tego świata potępienia i wygnania do raju, przywróconego ludziom przez drugiego Adama” (s. 144).

Negatywnym skutkiem uczestniczenia w tajemnicy Chrystusa jest uwolnienie z niewoli grzechu, cierpienia i szatana; pozytywnym zaś przebóstwienie rodzaju ludzkiego przez połączenie z Chrystusem i Bogiem, będące początkiem doskonałego i powszechnego odnowienia wszechświata.

W Chrystusowym odkupieniu uczestniczymy przez mszę św. i sakramenty, przekazujące nam w różnym stopniu Jego owoce i umożliwiające wypracowanie nowej, w pełni chrześcijańskiej, postawy moralnej. Bowiemy życie moralne jest praktyczną kontynuacją wielkanocnego sakramentu. „Co jest uczczone świętem, powinno być świętowane w obyczajach” głosi św. Leon Wielki (s. 71). Moralne wskazania Ojców są konsekwencją udziału w tajemnicy Chrystusa. „Dokonajcie przejścia od wad do cnót, od cnót do cnót, aby nie było wśród was takiego, który by nie dokonał przejścia” poucza św. Ambroży (Dom. Res. 4). Całe życie chrześcijańskie jest więc walką z szatanem, rozpoczętą na chrzcie. „Trzeba umrzeć dla diabła, a żyć dla Boga” (św. Leon Wielki, s. 71). Dopełnieniem tajemnicy zmartwychwstania stanie się zmartwychwstanie ciał. Św. Augustyn tak to rozumie: „Głowa nasza Chrystus pokazał na sobie zmartwychwstanie i dał przykład naszej wierze, aby wierni spodziewali się tego, co się już dokonało w ich Głowie” (s. 246).

W przepowiadaniu pierwotnego Kościoła w organiczną całość wiążą się trzy tematy: zbawienie, sakramenty, życie moralne, i dlatego wielkanocna kerygma stanowi jego główny temat.

Pierwsi Apostołowie¹ głoszą autentyczną kerygmę mystagogiczną. Zbawienie, dokonane przez Chrystusa na krzyżu i w zmartwychwstaniu, wymaga od nas udziału przez pokutę i chrzest, sakramenty łaski i nowego życia. Te prawdy są przedmiotem przepowiadania do V wieku. W średniowieczu Wielkanoc ma dwie formy:

¹ Dz 2, 14—47; 13, 23—52.

etyczno-prawną i mistyczną (dokonywaną się w człowieku, a polegającą na umoralnieniu człowieka). Pod koniec średniowiecza teologia zajmuje się drobiazgami i sprawami ubocznie związanymi ze zmartwychwstaniem. Dopiero M. Luter przywrócił pierwszeństwo tajemnicy zbawienia: „Die Historie, die Frucht der Historie und Gebrauch dieser Frucht der Historie”². Taka koncepcja charakteryzuje doktrynę soboru trydenckiego. Ale późniejsze wieki jej nie kontynuują.

Epoka baroku widzi w Wielkanocy nie sakrament, ale tylko zbawienie etyczne. Ludzi oświecenia interesują bliższe okoliczności historyczne zmartwychwstania. Wielkanoc jest okazją do omówienia takich tematów, jak: nieśmiertelności duszy, zmartwychwstania umarłych itp. W XIX wieku chodzi w przepowiadaniu przede wszystkim o cele apologetyczne. Dopiero w XX wieku ruch liturgiczny wydobywa na światło dzienne tajemnicę: zbawienie i łaskę.

Paschalna tajemnica Chrystusa staje się wreszcie najaktualniejszym tematem współczesnego Kościoła. Ona stanowi treść i plan wielkiej przebudowy liturgii, nakreślonych przez Ojców II soboru watykańskiego, jest głównym tematem kościelnego przepowiadania³ i katechezy⁴, fundamentem chrześcijańskiego życia moralnego. Nic dziwnego, że ze zrozumieniem tej prawdy wiary i jej przeżywaniem wiąże Kościół swe wielkie nadzieje na przyszłość (konst. sob. *O liturgii*, art. 2, 10). Przepowiadanie tajemnicy Chrystusa i jej realizacja przez mszę św. i sakramenty stanowi istotne posłannictwo Kościoła (art. 6) i dlatego jest ona „pierwszym i koniecznym źródłem, z którego wierni czerpią ducha prawdziwie chrześcijańskiego” (art. 14).

Ks. S. Czerwik omówił teologię wielkanocnej homilii Ojców od ok. r. 190. Wprawdzie nawiązał do pierwszego

listu św. Piotra (s. 25—27), ale pominął milczeniem kerygmę apostołską z Dziejów, a właśnie jej treści jest wierny św. Ignacy Antiocheński w liście do Trallan około 100 r. To pozwala wnioskować, że taki charakter miało przepowiadanie II wieku, z którego nie mamy pewnych dokumentów. Np. Fr. X. Arnold⁵ uważa za najstarszą homilię paschalną homilię Hipolita Rzymskiego, zawierającą pewne poszerzenie kerygmy apostołskiej: śmierć, zmartwychwstanie, sąd — perspektywą stworzenia — oraz Kościoła: stworzenie, wcielenie, zesłanie Ducha Świętego, przyjsie na sąd. Homilia Hipolita z końca II w. byłaby pewnym dowodem pierwszego etapu ewolucji myśli apostołskiej.

Niemniej rozprawę ks. Czerwika należy zaliczyć do najbardziej aktualnych w dobie II soboru watykańskiego. Można więc ufać, że uda się Autorowi ogłosić ją bodaj we fragmentach w języku polskim, aby zainteresować nią nasze duchowieństwo. Trzeba dodać, że powstanie tej rozprawy oraz badania nad treścią wielkanocnej homilii po reformacji⁶ uzasadniają aż nadto konieczność opracowania polskiej homilii wielkanocnej. Tego rodzaju prace są zaplanowane przez seminarium dogmatyki pastoralnej Wydziału Teologicznego KUL w Lublinie.

ks. A. L. Szafranski

² Cyt. za Fr. X. Arnoldem, *Grundsätzliches und Geschichtliches zur Theologie der Seelsorge*, Freiburg in B. 1949, s. 123.

³ Por. H. Oster, *Le grand dessein de Dieu dans la pastorale et la prédication*, Paris 1955; tłum. niem.: *Heilsplan und Seelsorge*, 1958.

⁴ M. Maliński, *Nauka religii*, „Tygodnik Powszechny”, (1963), nr 39. G. Weber, *Religionsunterricht als Verkündigung*, Braunschweig 1961.